

de, katere, je večkrat slišal, razumeva in čudovito naglo pride do tega, da zapopada smisel prostih zvez govora. Pri tem, ko se čutila razvijajo, raste tudi moč, staviti si predočbe, in to, kar otrok večkrat opazuje, vtisne se globokeje v njegovo dušo, ter spoznava, da more to z besedo povedati. Tako tedaj se počasi širi občevanje z zunanjim svetom, in otrok pri 4 letih se že pogovarja s svojimi starši ali drugimi osebami. To pa le tam, kjer so z otrokom veliko govorili — sicer to še ni vse, pa nam vendar le kaže, kako hitro in čudovito se razvijajo otroku dušne moči in v kako kratkem času si je nabral precejšno zalogo besed.

Nek modroslovec na Nemškem je pisal, da se otrok od 2. do 3. leta svoje starosti pri umni odgoji do 100, od 3. do 7. leta pa do 1000 besed nauči govoriti. Maks Müller meni, da izobražen Anglež, ki je dovršil vsučelišče in čita „Šekspira“ in „Times“ ne rabi v govoru več nego 3000 besedi; popolnejši angleški slovarji jih pa imajo po 200.000. Šekspir v svojih igrokazih ni rabil višej od 15000 besedi; Luter pa je z 11—12000 besedami vse svoje delovanje in mišljenje izrazil. In ako vzamemo, da ima popularna knjiga pisana v srednje izobraženem jeziku do 5000 besed, koliko izrazov preostaja še otroku, da se jih nauči.

(Dalje prih.)

Živa šola.

Četerti pogovor.

Na obrazih vas poznam, da ste zopet radi prišli v šolo. Ali je Janez Leskovec še bolan? Ali ste domá povedali, da morate v šoli naznaniti, če je kdo bolan in če mora šolo zamuditi? Sedaj pa bomo poskusili, če še znate, česar smo se učili. (Imenovanje; vstanite, usedite se! ploščico na klop, pod klop! Kakosno je pisalo, gobica, ali je drugo vse čedno? i. t. d.) Poglejmo, če so vsi moji učenci lepo umiti in počesani! (Pohvala, graja.) Zapomnite si: Vsak priden otrok si vsaki dan zjutraj umije obraz, vrat in roke, in si vsako jutro osnaži čevlje in obleko. Ali imate vsi žepne rutice? Jutri bodem zopet pregledal, če bode te vsi umiti in čedni in če bode te imeli žepne rutice. (Tako, natanko pregledavanje marsikrat starše bolj ustraši, kakor učence, toda treba je, da se otroci vadijo reda in z njimi tudi starši.) Ali še znate povest od Belca in Rujavčeka? Ali še veste kaj je to (kazaje na omaro)? Kdo dela omare? Kdo zida hiše?

Nimam rad, da vsi na enkrat odgovarjate. Povem vam, kako bi jaz rad imel. Jaz vas bodem to pa uno vprašal; kdor bode vedel in hotel odgovoriti, naj vzdigne desno roko in kazalec, sicer naj pa bode tiho. Poskusimo! Kje ste zdaj? (Učenci vstajajo, vzdigujejo roke visoko v kvišku in vertajo s perstom po zraku, ter pravijo: jaz vem, jaz vem i. t. d.; uč-

telj naj pa nikakor ne terpi takega šumenja. Mirno naj se usede k mizi in naj pokaže, kako naj to storé, kako se pokaže roka in perst i. t. d.) Poskusimo še enkrat: Kje ste sedaj? (To naj tako dolgo ponavlja, da se učenci navadijo 1. splošnega vprašanja, 2. da tisti učenci, kateri hočejo odgovoriti, to tiho naznanjajo in 3. da odgovarja le tisti učenec, ktereга učitelj po imenu pokliče. Pri vsakem vprašanju naj se učitelj tudi prepriča, kdo iz med učencev kaže roko, kdo ne, in če je med njimi tudi kak lenuh, ki se mu ne ljubi govoriti, ali če pokaže roko tudi kak lahkoživec, ki še odgovora ne vé i. t. d. Glasne odgovore naj učitelj hvali, tihe naj spodbada, napéne naj popravlja; učenci naj, sevéda, vselej odgovarjajo v polnih stavkih. Da pri takih in enakih popravah učitelj preveč ne govori in se ne vspéha, naj učence navadi, da ga po kakem tihem znamenju razumijo, ali so prav odgovorili, ali ne, in če morajo še enkrat povedati i. t. d. Sploh naj si učitelj postavi trdno vodilo, po katerem vadi svoje učence, ter naj pičice ne odjenja od svojega tirjanja. Red in ustrahovanje v šoli naj bode njegova prva skerb. Šola brez reda in ustrahovanja je kakor mlin brez vode.)

Ali še znate zapeti pesmico, ki sem vas jo zadnjič učil? Zapojmo!

Dobro tako! Ker ste si to prvo pesmico tako lepo zapomnili, zapel vam bodem danes drugo; bom le videl, ali si bodete tudi to dobro zapomnili. Naj pred vam povem besede, ktere bodemo peli. Take-le so:

Mirno, tiho vse pokojno mora biti v šoli,

Dobro dete učitelja slušati naj voli!

Dobra deca ne mermljajo, ne mirni so, ubogajo,

Svoj'ga učitelja slušajo, ne nagajajo.

Zraven bodemo še nekaj dostavili. Poslušajte me!

Mirno, tiho!

Veselo.

pp

Mir - no, ti - ho, vse po - koj - no mo - ra bi - ti v šo - li,

pp

Do - bro de - te u - či - te - lja slu - ša - ti naj vo - li!

Ti - ho, ti - ho, ti - ho, ti - ho, ti - ho, ti - ho, pst! pst!

O k o.

Med telesnimi čutili je oko naj žlahnejši in naj popolnejši. Prekrasno umetnijsko delo stvarnikove modrosti in vsegamogočnosti je človeško oko. Kar je nebeško solnce zemlji in mnogoterim drugim nebesnim telesom, to je oko truplu človeškemu; ako bi ugasnilo solnce, oterpnilo bi vse, ako ugasne oko, ugasne svetilo telesu in ž njim potrebni pogoj

telj naj pa nikakor ne terpi takega šumenja. Mirno naj se usede k mizi in naj pokaže, kako naj to storé, kako se pokaže roka in perst i. t. d.) Poskusimo še enkrat: Kje ste sedaj? (To naj tako dolgo ponavlja, da se učenci navadijo 1. splošnega vprašanja, 2. da tisti učenci, kateri hočejo odgovoriti, to tiho naznanjajo in 3. da odgovarja le tisti učenec, ktereга učitelj po imenu pokliče. Pri vsakem vprašanju naj se učitelj tudi prepriča, kdo iz med učencev kaže roko, kdo ne, in če je med njimi tudi kak lenuh, ki se mu ne ljubi govoriti, ali če pokaže roko tudi kak lahkoživec, ki še odgovora ne vé i. t. d. Glasne odgovore naj učitelj hvali, tihe naj spodbada, napéne naj popravlja; učenci naj, sevéda, vselej odgovarjajo v polnih stavkih. Da pri takih in enakih popravah učitelj preveč ne govori in se ne vspéha, naj učence navadi, da ga po kakem tihem znamenju razumijo, ali so prav odgovorili, ali ne, in če morajo še enkrat povedati i. t. d. Sploh naj si učitelj postavi trdno vodilo, po katerem vadi svoje učence, ter naj pičice ne odjenja od svojega tirjanja. Red in ustrahovanje v šoli naj bode njegova prva skerb. Šola brez reda in ustrahovanja je kakor mlin brez vode.)

Ali še znate zapeti pesmico, ki sem vas jo zadnjič učil? Zapojmo!

Dobro tako! Ker ste si to prvo pesmico tako lepo zapomnili, zapel vam bodem danes drugo; bom le videl, ali si bodete tudi to dobro zapomnili. Naj pred vam povem besede, ktere bodemo peli. Take-le so:

Mirno, tiho vse pokojno mora biti v šoli,

Dobro dete učitelja slušati naj voli!

Dobra deca ne mermljajo, ne mirni so, ubogajo,

Svoj'ga učitelja slušajo, ne nagajajo.

Zraven bodemo še nekaj dostavili. Poslušajte me!

Mirno, tiho!

Veselo.

pp

Mir - no, ti - ho, vse po - koj - no mo - ra bi - ti v šo - li,

pp

Do - bro de - te u - či - te - lja slu - ša - ti naj vo - li!

Ti - ho, ti - ho, ti - ho, ti - ho, ti - ho, ti - ho, pst! pst!

O k o.

Med telesnimi čutili je oko naj žlahnejši in naj popolnejši. Prekrasno umetnijsko delo stvarnikove modrosti in vsegamogočnosti je človeško oko. Kar je nebeško solnce zemlji in mnogoterim drugim nebesnim telesom, to je oko truplu človeškemu; ako bi ugasnilo solnce, oterpnilo bi vse, ako ugasne oko, ugasne svetilo telesu in ž njim potrebni pogoj

blagostanja človeškega na zemlji. Oko je posredovalec med stvarjenim svetom in človeško dušo, in dobilo je od stvarnika imenitno nalogo, ka seznanja dušo z nebrojnimi stvarmi, ktere opazuje. Z očmi vidimo veličastna dela stvarjenja, — gledamo stvari, ki nas obdajajo, spoznavamo njih podobo, lego in versto, razločujemo, presojujemo daljavo in velikost; oko ima nezapopadljivo moč, da more gledati v neizmerne daljave in ob enem obsega nebrojno množino stvari, in akoravno obhodi v malih trenutkih neizmerne daljave in širjave, vendar se ne utruji tako hitro, kakor druga čutila. Kar gleda oko, vtisne se duši tako globoko, da si vidjeno zopet lahko pred oči stavi. Ravno tako pa je mogoče, da si kako podobo tako živo domišljuje, da oko, da-si ravno odperto, razsvitljeno in z mnogimi stvarmi obdano, in vperto v va-nje, vendar ne vidi ničesa. Kar pa naše oko posebno povzdiguje nad druga čutila, in mu daje izvrstno sprednost pred drugimi je to, da ne sprejema samo vtisov od zunaj, marveč naznanja tudi svetu, kar se godi v duši. Gorečnost, odločnost in krepost se lika v očesu; v očesu se bere nedolžnost, veselje in žalost, in zato se oko po pravici imenuje zercalo duše:

„Le enkrat bi videl sosedu v oči.

Bi bral na očesu, kar jezik taji“.

Ali kolikrat tudi taji oko, kar se godi v sercu! Marsiktero milo oko, v katerem bi se bralo srečno veselje nedolžnosti, zakriva spačeno serce, pa tudi pod ostrim, serpim in resnobnim očesom bije rahločutno vsmitljeno serce. Tudi oko, akoravno naj zaneslivejši med čutili, nas prevari, nas goljufa! Naše oko vidi večkrat vse drugače, kakor je v resnici, ker notranjo čutstvo naše duše prenesemo na stvari, ki nas obdajajo. Kedar je serce naše polno veselja, dozdeva se nam, da se veseli z nami vsa narava, — nasproti pa, tugopolna, klaverna duša najde tudi v veseli naravi otožno stran, ktera se prilega njenemu čutstvu. Ob nedeljah in drugih slovesnostih dozdeva se nam vsa narava predrušana, vsa bolj praznična — in vendar si je enaka ob nedeljah in delavnikih; naš notranji čut pa je pri slovesnostih ali svečanostih povzdignjen in močnejši, in naše oko vidi tudi naravo vso bolj praznično. Kedar smo kaki živali storili kaj tacega, kar bi nam storjeno v sercu zbujevalo hvaležnost, veselje ali žalost, takrat tudi v živalskem očesu beremo ali hvaležnost, ali veselje ali žalost; toda živalsko oko nikakor tega ne izrazuje; naše oko prenaša svoj notranji občutek živalskemu očesu, zato pa tudi kak drugi, ki ne gleda z enakim čutjem, kakor mi živali v oko, ne bere nič takega v njenem očesu.

Žena toraj, ki je svojemu možu z lisičjo prijaznostjo prigovarjala, naj verjame raje njenim besedam, kakor svojim očem, ni imela tako napačno, in mogoče bi bilo nji poterditi svojo čudno nepričakovano tirjatev z mnogimi dozdevnimi dokazi. Ali nas ne prevari oko vselej, kedar

gledamo v serca o. Tu vidimo za sercialom podobo ravno tako daleč, kakor daleč je predmet pred sercialom, podobe pa v resnici ni. Divjak, otrok ali kaka žival, bi podobo imeli za resnično. Otrok steguje ročice podobi svoje matere naproti, katero vidi v sercialu; žival se šopiri in zaletuje v dozdevnega sovražnika za sercialom. Zvedeni človek, se ve da, kateri je imel večkrat opraviti s sercialom, pozna tudi njegovo lastnost. Če je pa sercialo tako postavljeno, da se kar nič ne vidi; ampak se vidijo le podobe v njem, pride lahko tudi izobraženi človek vsaj za nekoliko časa v zadrego. Kdor je bil pervikrat v plešišni dvorani, v kateri so bila po stenah razpostavljena na vseh straneh lepa serciala, dozdevalo se mu je gotovo pri prvem vstopu, kakor da bi imel neizmerne prostore pred saboj. Ravno tako imajo v velikih mestih po večjih restavracijskih dvoranih na obeh nasprotnih straneh po steni serciala postavljena; kedar človek pervikrat notri stopi misli, da je v nebrojno veliki družbi, dokler ne zapazi lastne podobe, in se prepriča da ga je oko omamilo (prevarilo). Enako kakor sercialo prevari naše oko stereoskop, kaleidoskop i. d. Tudi kaka bolehnost očesa vzrokuje, da oko prav ne vidi; marsikdo je že morebiti sam okusil, kako mu včasih memogrede pride v oči, da vsake stvari vidi le polovico, zdaj desno, zdaj levo, na pr. pri kaki osebi, pri čerkah i. t. d. Ali kolikrat bolehnata domišlija, slepotija omama tako živo kako stvar stavi pred oči, ne le v spanji — tudi pri popolni zavednosti in bdenji, da smo skoraj popolnoma prepričani, kakor da bi bili to ali drugo osebo pri popolni zavednosti vidili z očmi — vendar nas je oko le goljufalo. —

Pri vsih takih in enakih primerljajih pa nas prav za prav ne prevari oko ali kako drugo čutilo, akoravno to prikazen sploh prevaro čutil ali privid imenujemo — marveč vzrok temu so mnoge notranje ali zunanje okolišine, ktere nas zapeljejo, da napčno sklepamo. Čutila namreč ne morejo drugače delati, kakor po natornih postavah, torej bi se privid ali prevara čutil smelo imenovati razsodbe ali kriv razsodek.

Kaj je vzrok takemu napačnemu razsojevanju? Vzrok prividu ali napčnemu razsojevanju je velikokrat le preveč navadna nepaznost ali nepazna navada, ktera nas zapelje da pravo pregledamo, n. pr. pri človeku, kadar gre, ne zapazimo da se ziblje in da skaklja, če pa gledamo gredočega človeka v temni kamri (kamera obscura) ali v podobi za stekleno lečo, precej vidimo, kako se ziblje in poskakuje, in to zato, ker je ta pogled za nas bolj nenavaden in mi bolj pazno ogledujemo.

Če pogledamo kaki kraj tako, da glavo pod ramo med roko in med život vtaknemo, dozdeva se nam vse veliko lepši, veliko krasnejši in zapazimo veliko večji razločnost med sicer enakobarvenimi pa bližnjimi in oddaljenimi stvarmi, bližnje se nam vidijo veliko svitleje in potem po stopinjah vedno tamneje — pri navadnem pogledu tega ne zapazimo,

ampak vajeni smo, oddaljenim skoraj ravno tisto svetlobo pripisovati kakor bližnjim. Gotovo je sicer, da pri takem ogledovanju z navzdol obešeno glavo tudi obilnejši pritok kervi v oko lepoto barv povikša — toda če pogledamo podobo ravno tistega kraja za stekleno lečo, se nam tudi veliko krasnejši in svitljeji vidi, tudi tukaj so barve živeje in različnost med bližnjimi in oddaljenimi barvami veliko bolj odločna.

Velikosti oddaljenih predmetov ne sodimo po pravem vidnem kotu, pod katerim jih vidimo, ampak kakor smo v mladosti se navadili jih presojevati, na pr. osebo, koja je kakih sto čevljev od nas oddaljena dozdnevno vidimo v navadni velikosti, akoravno bi z ozirom na vidni kot, pod katerim jo vidimo, morala biti tudi manjša: — ravno to velja od hiš, dreves in drugih predmetov, katerih navadna velikost nam je znana. Da pa teh oddaljenih stvari ne vidimo resnično v pravi velikosti, ampak da si jih v tej velikosti le mislimo, nas prepriča to, ker nam jih perst, če ga pred očesom deržimo popolnoma zakrije. Da toraj navadno vsakdanje reči v malih raznih daljavah oko vidi v pravi velikosti, izvira od tod, ker smo od mladosti izurjeni take male daljave ceniti, in po tej daljavi na pravo velikost sklepati, ne da bi na to mislili. Otrok pa, koji še ni navačen daljave ceniti, močno se moti, in tudi po daljnih stvarih steguje roke, kakor da bi jih hotel doseči, n. pr.: po mescu. Pa tudi odrasen človek, kedar je v izvanrednih okoliščinah, ko ne more daljave prav presoditi, ker se tega ni vadi, več ne sklepa prav in tudi predmetov ne vidi v navadni velikosti, ampak veliko manjše, ker gleda jih zdaj pod pravem vidnim kotom, n. pr.: iz stolpa ali pa s kake strehe se nam človek in vse druge stvari veliko manjši dozdevajo, akoravno bi jih v ravno tej daljavi na zemlji vidili veliko večje.

Kadar presojujemo daljne predmete po vidnim kotu, pod katerim jih gledamo, se velikrat goljufam nad njih daljavo. Visoke gore se nam zde veliko bližje, kakor pa so v resnici, in to zato, ker jih vidimo pod velikim vidnim kotom.

Spomini na Dunaj in okolico.

Posnel po svojem dnevniku Josip Levičnik, ljudski učitelj.

(Dalje.)

Moje načelo:

Kar lepega vidiš, hvalevrednega slišiš, koristnega okusiš, zapiši! — Po tej poti otmeš marsikaj pozabljivosti, in postavljaš hkrati sam sebi stalni spominček po prišlovci latinaki: „*Littera scripta manet*“, ali po našem: „Zapisana čerka ostane“.

Ko pridemo iz botaniškega verta do palače, in portirju razodenemo želje, da bi si radi ogledali cesarsko stanovanje, nam je bil jako prijazen mož prec na službo. K sreči danes (vsaj o tem času) ni bilo odveč